

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزشی دوره کارشناسی دانشگاه‌های افسری آجا از دیدگاه دانشجویان (مورد مطالعه: یکی از دانشگاه‌های افسری آجا)

سیدشهاب‌الدین حجازی^{۱*}

نیما بحرینی‌بهرادی^۲

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر، به‌منظور شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه‌های افسری آجا از دیدگاه دانشجویان، با استناد به الگوی ارزشیابی سیپ انجام شد. جامعه آماری در بخش کیفی، شامل اساتید یکی از دانشگاه‌های افسری آجا بوده که ۶۳ نفر از آنان در قالب «گروه‌های متمرکز» به شیوه هدفمند، و در بخش کمی نیز با استناد به جدول جرسی و مورگان، ۲۵۶ نفر از دانشجویان این دانشگاه به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای- تصادفی انتخاب شدند. به‌منظور گردآوری داده‌های واقعی از «مطالعات میدانی» با استفاده از ابزار «مصاحبه نیمه‌ساختاریافته» و «پرسشنامه بسته» استفاده شد. با تحلیل محتوای کیفی مصاحبه‌ها، ۱۵۰ عامل شناسایی که بر اساس آن، پرسشنامه‌ای با ۱۱۴ گویه تنظیم و داده‌های استخراجی با استفاده از «آزمون T مستقل تک نمونه‌ای» با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفتند. برابر نتایج به‌دست‌آمده از میان‌گزاره‌های شناسایی‌شده تنها ۳۷ گویه به‌عنوان عوامل مؤثر معرفی و از میان آن‌ها گزاره‌های «تغذیه مناسب» و «ویژگی‌های شخصیتی فرماندهان دانشجویان» به‌عنوان مهم‌ترین عوامل انتخاب شدند.

واژه‌های کلیدی:

دوره کارشناسی، کیفیت آموزشی، دانشگاه‌های افسری آجا، الگوی ارزشیابی سیپ.

^۱ استادیار دانشگاه علوم دریایی امام خمینی، نوشهر، ایران.

^۲ عضو هیئت‌علمی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی، نوشهر، ایران.

* نویسنده مسئول: Sh_hejazi51@yahoo.com

مقدمه

کیفیت آموزش یک مفهوم گسترده است که به دلیل ماهیت پیچیده آن هیچ تعریف واحدی از معنای دقیق آن وجود ندارد (Madani, 2019: 101). در جوامع امروزی ارزیابی کیفیت آموزش یک مفهوم مهم و حیاتی تلقی می‌گردد، زیرا می‌تواند منجر به استفاده بهینه از منابع شود (Gomez and et.al, 2020: 2). سنجش کیفیت عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات تابع آن‌ها در خصوص استفاده بهینه از منابع و برآوردن هرچه بیشتر اهداف، ضرورت دارد (منصوری و فضلی، ۱۳۹۶: ۵). هنگامی که به حیطه سازمان‌های نظامی وارد می‌شویم، این موضوع اهمیتی دوچندان می‌یابد و درعین حال پیچیدگی‌ها و الزامات خاص محیط‌های نظامی بر ابهامات موجود در چگونگی افزایش اثربخشی سیستم آموزشی می‌افزاید (فلاح و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۸).

رسالت اصلی دانشگاه‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران، تربیت منابع انسانی متخصص، متعهد و ترویج و توسعه دانش جهت توسعه سازمانی ارتش است (خیراندیش و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۸). دانشگاه‌های افسری آجا نقشی تعیین‌کننده و راهبردی در زمینه تأمین نیروی انسانی موردنیاز آجا و حفظ و تحکیم امنیت ملی کشور بر عهده دارند (رشیدزاده و مرادیان، ۱۳۹۱: ۳۶).

آموزش در این دانشگاه‌ها فرایندی است که در آن دانشجویان مهارت‌ها و توانایی‌های لازم برای افسر شدن و نقش‌های ویژه در جامعه و ارتش ج.ا. ایران را به دست می‌آورند (آقامحمدی، ۱۳۸۷: ۱۴۷). بسیاری از چالش‌های امروزی در دانشگاه‌های افسری مربوط به وسعت و تنوع دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های موردنیاز نسل جدید افسران در یک محیط در حال تغییر است (Santos and et.al, 2019: 124). اجرای برنامه‌های آموزشی متناسب با مقتضیات آینده همواره از دغدغه‌های اصلی فرماندهان دانشگاه‌های افسری بوده است. به همین منظور؛ در سال‌های اخیر، با هدف همگام‌سازی با تغییرات محیطی و برنامه‌های آتی، اقدامات گسترده‌ای در حوزه‌های آموزشی این دانشگاه‌ها صورت پذیرفته است، لیکن به دلیل فقدان یک تحقیق علمی و نظام‌مند، اولویت بسیاری از عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دانشجویان کماکان مبهم و نامشخص باقی‌مانده و این امر تمرکز بر مسائل اولویت‌دار و تخصیص بهینه منابع آموزشی را به موضوعات و گلوگاه اصلی آموزش دانشجویان با ابهام مواجه ساخته است. به‌منظور برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری و تخصیص بهینه منابع آموزشی به‌صورت هدفمند، نخستین گام احصاء جامع عوامل تأثیرگذار بر کیفیت آموزش ماموریت‌محور دانشگاه‌های افسری به شیوه علمی و روش‌مند است. از این جهت؛ دغدغه اصلی این پژوهش همانا مبهم بودن و فقدان اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه‌های افسری است.

دانشگاه‌های افسری آجا، مشابهت‌های بسیاری با یکدیگر دارند. مواردی همچون؛ فرآیند جذب و پذیرش دانشجو، آموزش‌های مشترک رزم مقدماتی، دوره عملی معارف جنگ، مراسم‌های مشترک تحلیف و دانش‌آموختگی، ساختار سازمانی و مأموریت‌های نسبتاً مشابه (تربیت و آموزش افسر) و همچنین پیروی از قوانین و مقررات آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و همچنین ارتش جمهوری اسلامی ایران از جمله موارد مشابهی است که تا حدود زیادی نتایج این پژوهش را برای سایر دانشگاه‌های افسری آجا نیز تعمیم‌پذیر می‌نماید. در همین راستا ادبیات موضوع و نتایج حاصل از مصاحبه با خبرگان آموزشی مورد مطالعه قرار گرفت و نهایتاً چارچوب مفهومی پژوهش با استناد به الگوی ارزشیابی سیپ^۱ طراحی گردید که می‌تواند چارچوبی جامع برای ارزیابی عملکرد آموزشی دانشگاه‌های افسری ایجاد نماید و اطلاعات صحیح و قابل اتکایی را برای اتخاذ تصمیم‌های راهبردی مدیران آموزش فراهم آورد. برابر این چارچوب، متغیر وابسته تحقیق عبارت است از: «کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه افسری آجا» و متغیرهای مستقل نیز عبارت هستند از: «دانشجویان، اساتید، فرماندهان تیپ دانشجویان، امکانات آموزشی، امکانات زیست‌محیطی، فرآیند آموزش، عوامل انگیزشی، ارزیابی آموزشی و محیط خارجی».

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

آموزش عالی نقشی اساسی و محوری در توسعه جوامع و هماهنگی ابعاد مختلف جامعه دارد و از جمله عناصر کلیدی توسعه انسانی در هر کشور به شمار می‌رود (یعقوبی و سلیمی، ۱۳۹۷: ۷۵). در زمینه آموزش و نظام آموزشی، مهم‌ترین هدف، آگاهی از وضعیت موجود و میزان فاصله آن با وضعیت مطلوب پدیده مورد ارزشیابی است که بدان وسیله می‌توان با اتکا به داده‌های حاصل از اجرای فرایند ارزشیابی، با یک برنامه‌ریزی جامع و راهبردی، به بهبود وضعیت و حداکثر استفاده از امکانات و منابع موجود برای رسیدن به مقاصد و اهداف موردنظر پرداخت (سمندری، ۱۳۹۵: ۹). در این شرایط؛ چنانچه دانشگاه‌ها بخواهند به‌طور مطلوب به ایفای مأموریت‌های خود بپردازند، لازم است اطمینان‌دینفعان خود را نسبت به این موضوع که کوشش‌های دانشگاهی از کیفیت لازم برخوردار است، جلب کنند و از سازوکارهای لازم برای بهبود کیفیت استفاده کنند. از آنجاکه ارزیابی از جمله سازوکارهای بهبود کیفیت است، دانشگاه‌ها باید خود را مورد ارزیابی قرار داده و شرایط ارتقاء مستمر کیفیت خود را فراهم آورند

¹ CIPP: Context, Input, Process and Product

(محمدی و اسحاقی، ۱۳۹۸: ۱۴). صاحب‌نظران ارزشیابی آموزشی نسبت به نوع ارزشیابی و چگونگی انجام آن اختلاف‌نظر دارند. این اختلاف‌نظرها به ایجاد رویکردهای ارزشیابی مختلفی انجامیده که در اینجا به‌اختصار به معرفی رویکردها و الگوهای ارزشیابی به‌روش ورتن و سندرز^۱ (۱۹۸۷) پرداخته می‌شود. این صاحب‌نظران رویکردهای ارزشیابی آموزشی را به شش دسته به شرح زیر تقسیم کرده‌اند.

رویکرد مبتنی بر هدف^۲

در این رویکرد، ابتدا مقاصد یک فعالیت آموزشی تعیین می‌گردد و بعد از آن در ارزشیابی کوشش به عمل می‌آید تا نشان داده شود که آن مقاصد تا چه اندازه تحقق یافته‌اند. در نتیجه ارزشیابی به‌واسطه این الگو، چنانچه معلوم شد که بین عملکرد و هدفها اختلاف وجود دارد، آن‌وقت با برطرف کردن نواقص بار دیگر ارزشیابی انجام می‌گیرد (نریمانی، ۱۳۹۵: ۴۶).

ارزشیابی مبتنی بر مدیریت^۳

پدیدآورندگان این الگو تأکید بر رویکرد سیستمی داشته که درباره دروندادها، فرایندها و بروندادها تصمیم‌گیری می‌نمایند. جهت فعالیت‌های ارزشیابی را در این الگو نیازهای تصمیم‌گیرندگان تعیین می‌کند. «الگوی ارزشیابی سیپ» از جمله این رویکرد بوده که توسط دانیل استافل‌بیم^۴ و همکاران وی تدوین شده و عنوان آن از حرف اول کلمات زمینه^۵، درونداد^۶، فرایند^۷ و فراورده (برونداد)^۸ است. این الگو دارای امتیازاتی از قبیل جامعیت، تأمین اطلاعات برای مدیران و تصمیم‌گیران است، ولی محدودیت‌های از قبیل؛ داشتن هزینه بالا، تمرکز بر نظر مدیران و پیچیدگی را نیز دارد.

ارزشیابی زمینه: این مرحله به‌منظور فراهم آوردن یک زمینه منطقی برای تعیین اهداف آموزشی انجام می‌پذیرد و شامل کوشش‌های تحلیل‌گرایانه برای تعیین عناصر مربوط در محیط آموزشی برای شناسایی چالش‌ها، نیازها و فرصت‌های موجود است (سیف، ۱۳۹۷: ۷۶-۷۵).

¹ Worthen and sanders

² Objective oriented approach

³ Management oriented approach

⁴ Daniel Stufflebeam

⁵ Context

⁶ Input

⁷ Process

⁸ Product

ارزشیابی درون‌داد: این مرحله شامل قضاوت در مورد راهبردهای موردنیاز برای تحقق اهداف برنامه است. بر این اساس، اطلاعات موردنیاز درباره چگونگی استفاده از منابع گردآوری گردیده و به برنامه‌ریزان کمک می‌شود تا راهبردهایی را انتخاب کنند که برای دستیابی به اهداف برنامه ضروری تشخیص داده می‌شوند (هداوند و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۴). برای این کار ارزیاب باید از دانش لازم درباره راهبردها و نقش آن در تحقق بروندهای برنامه برخوردار باشد و اطلاعات قابل‌اعتمادی را برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان فراهم سازد (فتیحی‌واجارگاه و دیبواجاری، ۱۳۹۵: ۲۲۶).

ارزشیابی فرایند: در این مرحله کوشش می‌شود تا به پرسش‌هایی نظیر موارد زیر پاسخ داده شود: آیا برنامه به‌خوبی در حال پیاده شدن است؟ چه موانعی بر سر راه موفقیت آن قرار دارند؟ چه تغییراتی ضروری هستند؟

ارزشیابی برونداد: در این مرحله مشخص می‌شود که نتایج به‌دست‌آمده چه هستند. سپس نتایج حاصل با اهداف برنامه مقایسه می‌گردند و رابطه بین انتظارات و نتایج واقعی مشخص می‌شوند. پس از بررسی کامل نتایج، اطلاعات لازم در اختیار تصمیم‌گیرندگان گذاشته می‌شود تا در صورت لزوم درباره ادامه برنامه، متوقف ساختن آن یا تجدیدنظر در آن تصمیم‌گیری شود (فتح‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۰).

ارزشیابی با رویکرد مبتنی بر مصرف‌کننده^۱

در الگوی ارزشیابی مبتنی بر مصرف‌کننده، تأکید عمده بر کسب اطلاعات درباره برنامه‌های درسی و سایر فرآورده‌های آموزشی از منظر کلیه مصرف‌کنندگانی است که آن‌ها را مورد استفاده قرار می‌دهند (سیف، ۱۳۹۷). فرآورده‌های آموزشی عبارت‌اند از: بسته‌های برنامه درسی، کارگاه‌های آموزشی، رسانه‌های آموزشی، فرصت‌های آموزشی ضمن خدمت، ارزشیابی از کارکنان، تکنولوژی جدید، نرم‌افزار و تجهیزات، مواد آموزشی و حتی خدماتی که به مدارس داده می‌شود (ملکی و محمدی‌مهر، ۱۳۸۸: ۳۳).

ارزشیابی مبتنی بر نظر متخصصان^۲

این الگو، در مورد اثربخشی مؤسسات، برنامه‌ها، فرآورده‌ها و فعالیت‌های آموزشی، استفاده از داوری‌های حرفه‌ای به‌وسیله متخصصان را ملاک عمل می‌داند. ارزشیابی یک برنامه درسی

^۱ Consumer-oriented approach

^۲ Oriented approach Expertise

به‌وسیله متخصصان برنامه‌ریزی، امتحانات شفاهی دوره دکتری، بررسی پرونده‌های استخدامی، انجام مصاحبه‌های استخدامی، بررسی پرونده هیئت‌علمی توسط هیئت ممیزه، بررسی مقالات رسیده برای چاپ در مجلات علمی به‌وسیله متخصصان نمونه‌هایی از این نوع ارزشیابی می‌باشند (نریمانی، ۱۳۹۵: ۴۸).

ارزشیابی مبتنی بر اختلاف‌نظر متخصصان

در رویکرد مبتنی بر اختلاف‌نظر متخصصان، اشتیاق برای متوازن کردن اختلاف‌ها صورت می‌گیرد و برای اطمینان از بی‌طرفی از طریق اجماع دیدگاه‌های مثبت و منفی نسبت به ارزشیابی اقدام می‌شود. اگر هر دو طرف ارزیاب، در موضوع یا قضیه‌ای بحث و مشاجره کنند و یک طرف حامی و طرف دیگر مخالف آن باشد، می‌توان ارزشیابی را مبتنی بر اختلاف‌نظر متخصصان تلقی کرد (ورتن و سندرز، ۱۹۸۷: ۱۱۴).

الگوی ارزشیابی مبتنی بر رویکرد طبیعت‌گرایانه و مبتنی بر مشارکت‌کنندگان^۱

هواداران این الگو، روش‌های مبتنی بر مشاهدات طبیعی را به روش‌های دقیق کنترل‌شده آزمایشگاهی ترجیح می‌دهند و از این‌رو آن‌ها را طبیعت‌گرایانه و چون این گروه بر دخالت همه کسانی که در موضوع ارزشیابی شرکت دارند، تأکید می‌کنند، رویکرد مبتنی بر مشارکت‌کنندگان نام گرفته است (نریمانی، ۱۳۹۵: ۴۸). در سال‌های اخیر، توجه به مفهوم کیفیت و کاربرد آن در نظام‌های آموزشی بیش‌ازپیش گسترش یافته و تحقیقات متعددی در این زمینه صورت گرفته است. در این بخش به‌طور مختصر به تعدادی از مرتبط‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. سپهوند و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به تبیین عوامل مؤثر بر توسعه آموزش‌های پژوهش‌محور در دانشگاه‌های افسری آجا پرداخته‌اند که نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد، عواملی همچون؛ دانش‌جومحوری، آموزش غیرمستقیم، آموزش‌های شنیداری و دیداری، شیوه آموزشی مسئله‌ای و شیوه یادگیری اکتشافی و بهره‌گیری از کارگاه‌ها، آزمایشگاه و لابراتوارها از اهمیت و اولویت بالاتری در توسعه آموزش‌های پژوهش‌محور در دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء(ص) برخوردارند.

نصری (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارائه الگوی مطلوب ارزیابی کیفیت نظام آموزشی افسری نیروی دریایی راهبردی آجا پرداخته است. الگوی مذکور شامل سه بُعد؛ به ترتیب درونداد با ۵ مؤلفه

¹ Naturalistic and participant-oriented approach

(بودجه و اعتبارات، نیروی انسانی، برنامه درسی، فضا و تجهیزات آموزشی و معیشت و رفاه)، پردازش (فرایند) با ۳ مؤلفه (برنامه‌ها و فعالیت‌های پژوهشی، برنامه‌های آموزشی و مدیریت و رهبری) و برون‌داد با ۲ مؤلفه (واسطه‌ای و نهایی) ارائه گردیده است.

کیخا و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت بخشی بر آموزش از دیدگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان پرداخته‌اند که یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش در سطح کلاس درس به چهار دسته؛ استاد، دانشجو، محتوای درسی، امکانات و زیرساخت‌ها تقسیم می‌شود.

لطفی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با هدف ارائه مدلی برای ارزیابی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی^(۶) پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها در نهایت ۶۹ مؤلفه و ۱۴ ملاک را تعیین و ارائه نموده‌اند. مؤلفه‌های ارزیابی با توجه به رتبه عبارت‌اند از: مدیریت و رهبری دانشگاهی، هیئت علمی، فعالیت‌های آموزشی، رضایت ذینفعان داخلی و خارجی از عملکرد دانشگاه، قوانین و مقررات، فضای فیزیکی، فعالیت‌های پرورشی، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، کارکنان غیر هیئت علمی، خدمات، فعالیت‌های پژوهشی، منابع مالی، دانشجو، برنامه‌ریزی راهبردی، امکانات و تجهیزات آموزشی، نظام تضمین کیفیت، مدیریت دانش و یادگیری سازمانی.

فلاح و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های کیفیت در نظام آموزش عالی نه‌اجا پرداخته‌اند. ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده در این پژوهش با در بر گرفتن دو بُعد اصلی با عناوین آکادمیک و نظامی، تمامی حوزه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی شامل حوزه‌های هدف و رسالت آموزشی گروه، مدیریت و سازماندهی، برنامه آموزشی، اعضای هیئت علمی، دانشجویان، امکانات و منابع آموزشی، پژوهش، سنجش و ارزشیابی، دانش‌آموختگان، آموزش مهارت رهبری و نهایتاً آمادگی جسمانی را پوشش می‌دهد که البته هر یک از این حوزه‌ها متشکل از شاخص‌ها و مؤلفه‌های چندگانه‌ای برای تفسیر و سنجش آن است. خدیوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش و تدریس در دانشگاه فرهنگیان پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که از دیدگاه اساتید عوامل درون ساختاری، ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای استادان و عوامل برون ساختاری در رتبه‌های اول تا سوم قرار داشتند و از دیدگاه دانشجو معلمان ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای استادان در رتبه اول، عوامل محیطی - سازمانی و برون ساختاری در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

معمرحور و همکاران (۱۳۹۷) به منظور فراتحلیل تحقیق‌های انجام شده در خصوص عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان در ایران، به بررسی ۲۴ مقاله پژوهشی چاپ شده طی سال‌های

۱۳۹۴-۱۳۹۷ پرداخته که نتایج حاصل از ترکیب مطالعات نشان داد که طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی، راهبردهای خود نظم‌دهی، رویکردهای یادگیری، ارتباط گروهی، عملکرد شناختی- عاطفی و اجتماعی، استفاده از یادگیری موقعیت تلفیقی، خلاقیت، امید به کار، صفات شخصیت، وضعیت فردی، پیشرفت تحصیلی و جامعه‌پذیری بر انگیزش تحصیلی دانشجویان، تأثیر دارند.

زمانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با هدف شناسایی، تحلیل و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش در آموزش عالی به این نتیجه رسیده است که مؤلفه‌های روش تدریس استاد، سازماندهی محتوای آموزشی، امکانات و تجهیزات دانشکده، وضعیت دانشجو (مکان، زمان و استعداد فردی)، صلاحیت حرفه‌ای استاد (آموزشی و پژوهشی) و تکنولوژی‌های نوین از جمله عوامل تأثیرگذار بر کیفیت آموزش در آموزش عالی هستند و در این بین روش تدریس استاد دارای اولویت اول است.

موحدی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش از دیدگاه دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا را انجام داده‌اند که نتایج آن حکایت از آن دارد که سه متغیر استادان، دانشجویان و محتوای آموزشی ۵۰/۷ درصد از تغییرات متغیر کیفیت آموزش را تبیین می‌کنند. همچنین سهم متغیر استادان بیشتر از سایر متغیرها بوده و بعد از آن دانشجویان و محتوای آموزشی به ترتیب سهم در تبیین متغیر وابسته داشته‌اند.

حقیقت‌منش و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تربیت نظامی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) از دیدگاه فرماندهان پرداخته‌اند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق، مفهوم تربیت نظامی از دیدگاه فرماندهان عبارت‌اند از: تغییر رفتار مستمر مبتنی بر ارزش‌ها و ساختن جسم و پرورش روح که منجر به ارتقاء سطح دانایی و توانایی، جامعه‌پذیری، سازگاری با محیط، اطاعت‌پذیری و ایجاد تعهد از طریق آموزش و فراگیری در فرد نظامی.

ون زیل و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته علوم تشریحی در دانشگاه آفریقای جنوبی از منظر دانشجویان پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، عواملی همچون؛ انگیزه شخصی، توانایی تحصیلی، هوش، محیط دانشگاهی، برنامه درسی مبتنی بر نتیجه و چیدمان مازول‌های پزشکی، تأثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان داشته است.

¹ van Zyl and et. al

فجار^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر آموزش دوره کارشناسی رشته پرستاری دانشگاه لاهور پاکستان پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که عوامل رایجی که به‌طور قابل‌توجهی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پرستاری تأثیر می‌گذارند، به‌ترتیب مربوط به استاد (طرز برخورد، سبک تدریس و سطح تحصیلات)، دانشجو (جنسیت، سن، سنوات دانشجویی و وضعیت تأهل)، موقعیت دانشجویان در خانه و دانشگاه بوده است. لجزیز^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی به شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه رایا اتیوبی پرداخته که یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد؛ بین معدل نهایی دانش‌آموختگان و معدل تحصیلی مقدماتی، احترام جنسیتی، محل تولد، دانشکده محل تحصیل، تطابق سبک تدریس و یادگیری و انتظارات دانشجویان در مورد فرصت شغلی آینده، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

تایاماتی^۳ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد علمی دانشجویان در مقطع کارشناسی دانشکده علوم دانشگاه شرقی سریلانکا پرداخته‌اند که نتایج این مطالعه نشان می‌دهد، عواملی همچون؛ جنسیت، جریان مطالعه، مهارت در زبان مادری و زبان انگلیسی بر عملکرد علمی دانشجویان این دانشگاه مؤثر بوده و همچنین عملکرد دانشجویان دختر در مقایسه با دانشجویان پسر بالاتر بوده است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای هدف از نوع «تحقیقات کاربردی» و بر مبنای روش تحقیق از نوع «توصیفی-پیمایشی» بوده که با توجه به استفاده توأمان از روش‌های کمی (پیمایشی) و روش‌های کیفی (تحلیل محتوای کیفی) رویکردی «آمیخته» دارد. در این پژوهش؛ یکی از دانشگاه‌های افسری آجا، به‌عنوان مورد مطالعه انتخاب گردیده است. جامعه آماری این پژوهش در بخش کیفی شامل؛ اساتید، فرماندهان و مدیران آموزشی-پژوهشی است که در امر تدریس (سازمانی و مدعو) با دانشگاه موردنظر همکاری داشته‌اند و دارای حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده‌اند که از میان آن‌ها ۶۳ نفر در قالب گروه‌های متمرکز^۴ به شیوه هدفمند انتخاب شده‌اند. در بخش کمی نیز جامعه آماری شامل دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه

¹ Shaheen Fajar

² Habtamu Legese

³ P. J. N. Thayamathy

⁴ Focus groups

مورد مطالعه (۷۱۸ نفر) بوده است که با استناد به جدول جرسی و مورگان تعداد ۲۵۶ نفر از آنان به شیوه «نمونه‌گیری طبقه‌ای- تصادفی» به‌عنوان نمونه آماری انتخاب گردیده‌اند. به‌منظور گردآوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز جهت تدوین ادبیات تحقیق و سوابق مسئله از «مطالعات کتابخانه‌ای» با استفاده از «ابزار فیش‌برداری» و در خصوص جمع‌آوری داده‌های واقعی نیز از «مطالعات میدانی» با استفاده از ابزار «مصاحبه نیمه‌ساختاریافته» و «پرسشنامه محقق‌ساخته» استفاده شد؛ ابتدا عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه مورد مطالعه با استفاده از رویکرد تحلیل محتوای استقرایی مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با گروه‌های متمرکز از کارشناسان دانشگاه استخراج و سپس به‌منظور دریافت تأییدیه و رتبه‌بندی عوامل یادشده، پرسشنامه ویژه دانشجویان تنظیم که در آن ضمن پرسش در خصوص مؤثر بودن یا نبودن هر یک از گویه‌ها در کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشجویان، میزان اهمیت آن نیز بر اساس طیف پنج‌گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) مورد سنجش قرار گرفت.

سؤالات مصاحبه از دو جنبه روایی ظاهری و محتوا به جهت روشن و بدون ابهام بودن و همچنین کفایت کمیت و کیفیت سؤالات توسط خبرگان تأیید گردیده است. به‌منظور تعیین روایی محتوای پرسشنامه نیز از «شاخص نسبت روایی محتوایی»^۱ یا «ضریب توافقی لاوشه» استفاده شده است. جهت محاسبه این نسبت، از جامعه نمونه خواسته شد تا هر یک از سؤالات پرسشنامه را بر اساس طیف سه‌بخشی لیکرت (گویه تأثیرگذاری دارد، گویه تأثیرگذاری ندارد اما مفید است و گویه تأثیرگذاری ندارد و مفید هم نیست) طبقه‌بندی کنند. پس از گردآوری دیدگاه جامعه نمونه با استفاده از رابطه زیر شاخص نسبت روایی محاسبه شده است.

$$CVR = \frac{n_E - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

در این رابطه n_E تعداد کسانی است که به‌گزینه تأثیرگذاری دارد پاسخ داده‌اند و N تعداد کل جامعه نمونه است. بدین ترتیب گویه‌هایی که مقدار محاسبه‌شده آن از مقدار جدول (۰/۲۹) بزرگ‌تر بود، اعتبار محتوای آن موردپذیرش قرار گرفت. به‌منظور محاسبه پایایی کدگذاری مصاحبه‌ها نیز از روش شاخص ثبات یا پایایی بازآزمون^۲ استفاده شده است و برای این منظور

^۱ Content Validity Ratio (CVR)

^۲ Re- test Reliability

سه مصاحبه به‌طور تصادفی انتخاب و مجدداً عملیات کدگذاری پس از گذشت ۳۰ روز انجام پذیرفت و نتایج مورد مقایسه قرار گرفت و بدین‌ترتیب پایایی باز آزمون مصاحبه‌ها ۷۹ درصد محاسبه شد که با توجه به این که این میزان بیشتر از ۷۰ درصد است، می‌توان گفت پایایی کدگذاری مصاحبه‌های این تحقیق، مورد تأیید است. جهت بررسی پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که طی آن ضریب آلفای پرسشنامه ۰/۸۶۱ محاسبه شده که بیانگر پایایی بالا و قابل‌قبول آن‌ها بوده است. «داده‌های کیفی» جمع‌آوری شده از طریق «مصاحبه‌های با گروه‌های متمرکز» با استفاده از روش «تحلیل محتوای استقرایی» تجزیه و تحلیل شدند. بدین ترتیب که در مرحله کدگذاری باز پس از خوانش تمامی مصاحبه‌ها، مفاهیم مربوط به هر مصاحبه احصاء شد. در مرحله بعد مفاهیم احصاء شده بر اساس وجوه افتراق و اشتراک در قالب مقوله‌های فرعی ثانویه دسته‌بندی شدند. در بخش سوم فرایند کدگذاری، مقوله‌های ثانویه فرعی نیز بر پایه تشابهات و تفاوت‌ها در یکدیگر ادغام و مقوله‌های ثانویه اولیه را تشکیل دادند. «داده‌های کمی» جمع‌آوری شده با استفاده از «بزار پرسشنامه» نیز با استفاده از «آماره‌ها یا پارامترهای توصیفی» و «آمار استنباطی» (آزمون T مستقل تک‌نمونه‌ای) با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و به‌منظور رتبه‌بندی اهمیت گزاره‌های پرسشنامه نیز از آزمون «فریدمن» استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل آماری داده‌های جمعیت‌شناختی

اطلاعات جمع‌آوری شده مربوط به جامعه نمونه در بخش کیفی (خبرگان) و توصیف آماری آن به شرح جدول (۱) است.

جدول (۱) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه نمونه (کیفی) برحسب تعداد و درصد فراوانی

درجه	سرهنک	سرهنک دوم	سرگرد	عضو هیئت‌علمی
۳۰	۴۷٫۶٪	۱۹	۱۱	۱۷٫۵٪
مدرک	دکتری	دانشجوی دکتری	کارشناسی ارشد	
تحصیلی	۲۱	۱۳	۲۹	۴۶٪
سابقه	۱ الی ۱۰ سال	۱۱ الی ۲۰ سال	۲۱ الی ۳۰ سال	
خدمت	۱	۲۴	۳۸	۶۰٫۴٪
سابقه	۱ الی ۱۰ سال	۱۱ الی ۲۰ سال	بالای ۲۰ سال	
تدریس	۳۷	۲۴	۲	۳٫۲٪

اطلاعات مربوط به جامعه نمونه بخش کمی (دانشجویان) در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه نمونه (دانشجویان) برحسب تعداد و درصد فراوانی

درجه	عده حاضر	درصد از کل	تعداد نمونه
سال یکم	۱۱۸	٪۱۶,۵	۴۲
سال دوم	۱۱۶	٪۱۶,۱	۴۱
سال سوم	۲۰۶	٪۲۸,۷	۷۴
سال چهارم	۲۷۸	٪۳۸,۷	۹۹
مجموع	۷۱۸	٪۱۰۰	۲۵۶

مقوله‌های استخراجی از تحلیل محتوای کیفی مصاحبه‌ها

در این بخش از پژوهش؛ مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته‌ای که با جامعه خبرگی در خصوص شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی انجام شده بود، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی مورد تحلیل قرار گرفت و مفاهیم، مقوله‌های فرعی اولیه و ثانویه مرتبط با موضوع تحقیق احصاء گردید که نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول (۳) عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی (احصاء شده از مصاحبه با خبرگان)

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله‌های فرعی ثانویه	مفاهیم احصاء شده
			<p>مجرد بودن در زمان دانشجویی، هوش و استعداد تحصیلی، معدل دیپلم (کتبی و کل) پذیرفته‌شدگان، بومی‌گرایی، آمادگی جسمانی مطلوب، انجام خدمت سربازی، علاقه‌مندی به نظامی‌گری، اشتغال قبلی در نیروهای مسلح، آشنایی با ارتش قبل از استخدام و خوش‌بینی به آینده شغلی.</p> <p>سطح تحصیلات افراد خانواده، مناسب بودن سطح معیشت خانواده، تک‌فرزند نبودن، تنها فرزند پسر نبودن، روابط عاطفی والدین و فرزند کارکنان نظامی بودن.</p> <p>انضباط فردی، مهارت در تدریس، اخلاق‌مداری، حس مسئولیت و دلسوزی، طی دوره‌های تربیت استاد و آشنایی با روش‌های تدریس، رضایت‌مندی از نیروی دریایی، داشتن تجربه و سوابق عملیاتی، سوابق تحصیلی و برخورداری از سلامت کامل روانی و جسمانی.</p> <p>روابط عاطفی خانواده (طلاق، ناسازگاری والدین و فرزندان)، متأهل بودن، بیماری صعب‌العلاج اعضای خانواده و سطح معیشت خانواده.</p> <p>ویژگی شخصی فرمانده، سوابق تحصیلی، دوره‌های جانبی طی نموده، داشتن دغدغه نسبت به آموزش دانشجویان و داشتن سوابق عملیاتی.</p>
عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی	دانشجویان	ویژگی‌های فردی	
		ویژگی‌های خانوادگی	
عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی	استادان	ویژگی‌های خانوادگی	
		ویژگی‌های فردی	
عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی	فرمانده	ویژگی‌های فردی	
		ویژگی‌های خانوادگی	

مفاهیم احصاء شده	مقوله‌های فرعی ثانویه	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله اصلی
مکانات آموزشی	ویژگی‌های خانوادگی	روابط عاطفی خانواده (طلاق، ناسازگاری والدین و فرزندان)، متأهل بودن، بیماری صعب‌العلاج اعضای خانواده و سطح معیشت خانواده.	
	فضای آموزشی و پژوهشی	فضای فیزیکی کلاس‌ها (تهویه، روشنایی، صندلی‌ها، اندازه کلاس و ...)، تجهیز کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ها، تجهیز کتابخانه مرکزی، تجهیز سایت‌های رایانه (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری)، تجهیز دانشکده‌ها به سالن کنفرانس و تقویت CBT.	
	تجهیزات کمک آموزشی	دسترسی به اینترنت در فضاهای آموزشی، استفاده از شبیه‌سازها، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها در آموزش‌ها، تجهیز کلاس‌ها به رایانه، ویدئو پروژکتور و پرده نمایش هوشمند و نصب تابلوهای آموزشی مرتبط در کلاس‌های درس.	
	محتوای آموزشی	تأمین به‌موقع و دسترسی آسان به متون آموزشی، قیمت مناسب متون آموزشی، کمیت و کیفیت متون آموزشی.	

مفاهیم احصاء شده	مقوله‌های فرعی ثانویه	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله اصلی
مکانات زیست‌محیطی	امکانات خوابگاهی	فضای خوابگاهی مناسب، سرویس‌های بهداشتی (توالت، حمام و روشویی)، سالن مطالعه و سالن تلویزیون مجزا، دسترسی به سامانه جامع آموزش و اینترنت در اماکن زیستی، امکانات رختشویی و سالن خشک‌کن.	عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی
	امکانات تغذیه‌ای	تغذیه مناسب (کمیت و کیفیت وعده‌های غذایی، نان، دسر و میان وعده)، آراستگی سالن‌های غذاخوری، برخورداری از بوفه دانشجویی، امکان استفاده از کارت رزرو غذا، بهداشت کارکنان آشپزخانه و سالن غذاخوری.	
	امکانات ورزشی	تنوع رشته‌های ورزشی به‌ویژه ورزش‌های آبی، تجهیز سالن‌های ورزشی، دعوت از مربیان ورزشی سطح بالا و افزایش زمان استفاده از امکانات ورزشی.	
	امکانات درمانی	کیفیت خدمات درمانی و نحوه برخورد کادر درمانگاه.	
	امکانات تفریحی	نمایش فیلم‌های روز سینما، جنگ‌های شادی به مناسبت‌های ویژه، پیاده‌روی‌های تفریحی و برگزاری کلاس‌های فوق‌برنامه هنری.	
فرآیند آموزش	برنامه‌ریزی آموزشی	تعطیلی کلاس‌ها به دلیل مأموریت‌های جانبی، فشردگی برنامه‌های درسی، تعداد واحدهای فوق‌برنامه، ارزیابی اثربخشی دروس فوق‌برنامه، تعداد مناسب دانشجویان در هر کلاس، محدودیت‌های تشکیل کلاس‌های جبرانی و اجرای کلاس‌های علمی در عصرها.	

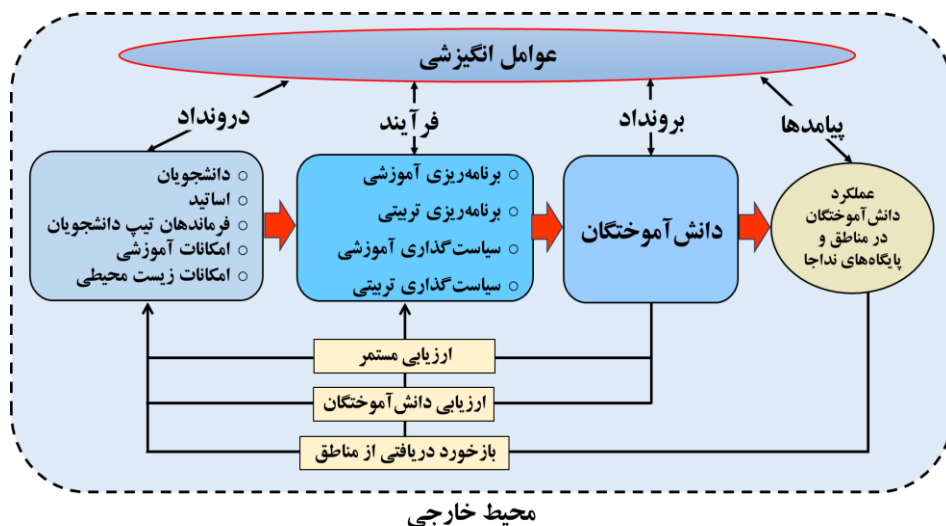
مفاهیم احصاء شده	مقوله‌های فرعی ثانویه	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله اصلی
فشرده‌گی برنامه سین ^۱ ، اجرای صحیح برنامه سین، تداخل وظایف نظامی محوله با ساعات آموزش، زمان استراحت دانشجویان، میزان زمان مطالعه در برنامه سین، مناسب بودن برنامه زمانی مطالعه در برنامه سین و ارزیابی اثربخشی دروس پرورشی.	برنامه‌ریزی تربیتی		
رویکرد جذب مدرسین مبتنی بر شاخص‌های مدون، رویکرد انتخاب اساتید راهنما مبتنی بر تخصص و تجربه آموزشی، توسعه تعاملات دانشگاه با مراکز آموزشی، تحقیقاتی و صنعتی، جریمه نقدی دانشجویانی که عقب‌ماندگی تحصیلی دارند، چگونگی برخورد دانشگاه با دانشجویان بحرانی، انتخاب مدیران آموزشی و پژوهشی مبتنی بر تجربه و تخصص، استفاده از دانشجویان برتر علمی جهت تقویت دانشجویانی ضعیف علمی، عدم به‌کارگیری کارکنان وظیفه در امر تدریس، استفاده از اساتید مدعو خارج از دانشگاه، توسعه آموزش‌های مبتنی بر عمل، استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی.	سیاست‌گذاری آموزشی		
رویکرد جذب فرماندهان تیپ دانشجویان مبتنی بر شاخص‌های مدون، رویکرد انتخاب دانشجویان مسئولیت‌بگیر مبتنی بر شاخص‌های مدون، اصلاح فرهنگ ارتباطی حاکم بر دانشجویان، سوق‌دادن دانشجویان به سمت توسعه خودکنترلی، اصلاح نحوه تعامل دانشجویان ارشد با دانشجویان مادون، عدالت رفتاری فرماندهان و اساتید نسبت به دانشجویان.	سیاست‌گذاری تربیتی		

مفاهیم احصاء شده	مقوله‌های فرعی ثانویه	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله اصلی
ایجاد خوش‌بینی به آینده شغلی، تشویق دانشجویان برتر علمی، تشویق دانشجویان ممتاز ورزشی/ فرهنگی/ قرآنی، تشویق دانش‌آموختگان برتر، تاثیردهی سطح علمی دانشجویان در ترفیعات دانشجویی، تشویق دانشجویانی که پیشرفت تحصیلی داشته‌اند، الگوسازی افراد علمی موفق در نداجا، حمایت سلسله‌مراتب فرماندهی از برنامه‌های علمی و امکان برخورداری خانواده دانشجویان از امکانات مهمانسرای.	دانشجویان		
عدالت در معرفی استاد و پژوهشگر نمونه/ فرمانده نمونه، رعایت شأن و منزلت استاد/ فرمانده، معیشت استاد/ فرمانده، توانمندسازی استاد/ فرمانده (اعزام به دوره‌های طولی و عرضی مرتبط)، تشویق اساتید/ فرماندهان نمونه در سطح دانشگاه و نیرو، دسترسی به اینترنت و کاهش محدودیت‌های دسترسی به اطلاعات.	اساتید و فرماندهان	عوامل الکترونیکی	عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش، دوره کا، شناسایی

^۱ «برنامه سین» مخفف «ساعت یگان نظامی» است که به برنامه فعالیت‌های یک نظامی در طول یک روز (شبهانه‌روز) خدمتی اشاره دارد که شامل کلیه فعالیت‌ها از لحظه بیداری تا زمان استراحت شبانه می‌شود.

مفاهیم احصاء شده		مقوله‌های فرعی ثانویه	مقوله‌های فرعی اولیه	مقوله اصلی
زمان‌بندی مناسب آزمون‌ها، ارائه برنامه آزمون در ابتدای نیمسال تحصیلی، فرصت مطالعاتی پیش از آزمون‌ها، مشارکت دانشجویان با دانشکده‌ها در تنظیم برنامه آزمون، پرهیز از برنامه‌های جانبی دانشجویان در بازه زمانی آزمون، عدالت در ارزیابی و پرهیز از روابط غیررسمی در ارزشیابی دانشجویان، سالن آزمون مناسب، طراحی مناسب سؤالات و تناسب با محتوای تدریس‌شده، نظم جلسات آزمون، برخورد مناسب ناظرین آزمون، زمان مناسب اختصاص‌یافته به هر آزمون، اطلاع‌رسانی به‌موقع نمرات به دانشجویان و ایجاد مکانیسم اعتراض به نمرات از سوی دانشجویان.		ارزیابی ترمیک دانشجویان		
فاکتورهای پنج‌گانه ارزیابی دانش‌آموختگان، متناسب بودن درصد تأثیر فاکتورهای پنج‌گانه بالا و عدالت در ارزیابی دانش‌آموختگان.		ارزیابی دانش‌آموختگان		
شفافیت متغیرهای ارزیابی، اطلاع‌رسانی مناسب نحوه و نتایج ارزیابی، انتخاب مناسب زمان ارزیابی، پرهیز از برخوردهای سلیقه‌ای، ارزیابی از متغیرهای تحت کنترل مدرسین و اعمال نتایج ارزیابی در ارتقاء مدرسین.		ارزیابی مدرسین		
طراحی مکانیسم ارزیابی، تعیین و ابلاغ شاخص‌های ارزیابی و اعمال نتایج ارزیابی در ارتقاء فرماندهان.		ارزیابی فرماندهان		ارزیابی آموزشی
توجه فرماندهان مناطق عملیاتی در خصوص ارزیابی دانش‌آموختگان، تجزیه و تحلیل علمی نتایج بازخوردهای دریافتی، بهره‌برداری بهینه از نتایج بازخوردها در اصلاح فرآیند آموزش و اطلاع‌رسانی مناسب نتایج بازخوردها به مناطق ذینفع.		دریافت بازخورد از مناطق		
محدودیت‌ها و ظرفیت‌ها شهری		موقعیت شهری		
محدودیت‌ها (فاصله با دانشگاه‌های دولتی معتبر، کمبود اساتید میرز و به‌نام، محدودیت کتابخانه‌ای و ...) و ظرفیت‌ها (تعدد دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی).		وضعیت علمی منطقه		وضعیت خارجی
شأن و منزلت نظامیان در جامعه، وجود فرصت‌های شغلی متنوع در جامعه و دسترسی آسان به فرصت‌های تحصیلی در دانشگاه‌های دولتی.		رویکرد جامعه		

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل محتوای کیفی مصاحبه‌ها که در جدول (۳) آمده است و همچنین با استناد به الگوی ارزشیابی سیپ، مدل مفهومی پژوهش را می‌توان به شرح شکل (۱) نشان داد.

شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق

همان‌گونه که در شکل یادشده مشخص است، چارچوب مفهومی تحقیق از ۵ بخش اصلی (درونداد، فرآیند، برونداد، پیامدها و بازخورد) تشکیل شده است که توسط محیط خارجی محاط شده است. عوامل انگیزشی نیز به‌عنوان یک متغیر میانجی در مدل مطرح است.

تجزیه و تحلیل داده‌های استخراجی از پرسشنامه

به‌منظور پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش، از میان ۱۵۰ عامل شناسایی‌شده در مرحله کیفی (مصاحبه با خبرگان)، تعداد ۱۱۴ عامل در صلاحیت پاسخگویی دانشجویان تشخیص داده شد و با عوامل مذکور پرسشنامه‌ای تنظیم و بین جامعه نمونه توزیع گردید. داده‌های جمع‌آوری‌شده از طریق پرسشنامه با استفاده از آزمون T مستقل تک نمونه‌ای با سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و سپس رتبه‌بندی گزاره‌های پذیرفته‌شده با استفاده از آزمون فریدمن مشخص گردید که نتایج آن در جدول (۴) آمده است.

جدول (۴) عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی از منظر دانشجویان

رتبه	مفاهیم	ضریب توافق (لاوشه)	آماره تی	سیگما	آماره فریدمن
۱	تغذیه مناسب (کیفیت و کمیت)	۰/۶۷۹	۵/۵۷۰	۰/۰۰۰	۷۰/۵۴
۲	ویژگی شخصیتی فرماندهان دانشجویان	۰/۸۲۶	۶/۰۸۶	۰/۰۰۰	۶۹/۸۵
۳	ایجاد خوش‌بینی به آینده شغلی	۰/۷۰۷	۵/۶۳۴	۰/۰۰۰	۶۸/۱۸
۴	زمان استراحت دانشجویان	۰/۶۹۸	۴/۹۶۱	۰/۰۰۰	۶۷/۵۳
۵	دسترسی به اینترنت در فضاهای آموزشی	۰/۶۹۸	۵/۳۳۵	۰/۰۰۰	۶۷/۲۹
۶	میزان زمان مطالعه در برنامه سین	۰/۶۴۱	۴/۵۷۴	۰/۰۰۰	۶۷/۰۵
۷	فضای فیزیکی کلاس‌ها	۰/۷۰۷	۴/۹۴۸	۰/۰۰۰	۶۶/۸۱
۸	فضای خوابگاهی مناسب	۰/۶۸۸	۴/۵۴۰	۰/۰۰۰	۶۶/۲۸
۹	به‌روز بودن سخت‌افزاری و نرم‌افزاری سایت‌های رایانه	۰/۶۴۱	۴/۰۴۷	۰/۰۰۰	۶۵/۸۳
۱۰	عدالت رفتاری فرماندهان و اساتید نسبت به دانشجویان	۰/۷۰۷	۳/۶۱۵	۰/۰۰۰	۶۵/۷۳
۱۱	فرصت مطالعاتی پیش از آزمون‌ها	۰/۵۵۶	۳/۱۸۶	۰/۰۰۲	۶۵/۴۵
۱۲	امکان برخورداری خانواده دانشجویان از امکانات مهمانسرای	۶۶۹۸۰	۳/۷۱۲	۰/۰۰۰	۶۵/۰۶
۱۳	دسترسی به سامانه جامع آموزش و اینترنت در اماکن زیستی	۰/۶۳۲	۳/۹۷۴	۰/۰۰۰	۶۴/۹۴
۱۴	سالن مطالعه و سالن تلویزیون مجزا	۰/۶۱۳	۳/۴۳۲	۰/۰۰۱	۶۴/۸۳
۱۵	اطلاع‌رسانی به‌موقع نمرات و ایجاد امکان اعتراض به نمرات	۰/۵۹۴	۲/۷۷۰	۰/۰۰۶	۶۴/۳۳
۱۶	زمان‌بندی مناسب آزمون‌ها	۰/۵۷۵	۲/۸۸۷	۰/۰۰۴	۶۴/۲۷
۱۷	پرهیز از برنامه‌های جانبی دانشجویان در بازه آزمون	۰/۵۶۶	۲/۶۳۶	۰/۰۰۹	۶۴/۲۵
۱۸	استفاده از شبیه‌سازها، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها در آموزش‌ها	۰/۶۰۳	۳/۰۵۸	۰/۰۳۳	۶۴/۰۰
۱۹	خوش‌بینی دانشجویان به آینده شغلی	۰/۵۵۶	۲/۸۹۸	۰/۰۰۴	۶۳/۸۹
۲۰	تشویق دانشجویان برتر علمی	۰/۵۶۶	۲/۵۵۶	۰/۰۱۱	۶۳/۸۲
۲۱	زمان مناسب اختصاص‌یافته به هر آزمون	۰/۶۰۳	۲/۸۷۳	۰/۰۰۴	۶۳/۷۵
۲۲	علاقه‌مندی به کار نظامی‌گری	۰/۶۰۳	۲/۷۴۵	۰/۰۰۷	۶۳/۷۴
۲۳	طراحی مناسب سؤالات و تناسب با محتوای تدریس‌شده	۰/۵۵۶	۲/۵۳۲	۰/۰۱۲	۶۳/۶۹

رتبه	مفاهیم	ضریب توافقی (لاوشه)	آماره تی	سیگما	آماره فریدمن
۲۴	مشارکت دانشجویان با دانشکده‌ها در تنظیم برنامه آزمون	۰/۵۱۸	۲/۲۷۹	۰/۰۲۴	۶۳/۳۴
۲۵	مناسب بودن برنامه زمانی مطالعه در برنامه سین	۰/۵۵۶	۲/۶۴۰	۰/۰۰۹	۶۳/۰۷
۲۶	داشتن دغدغه نسبت به آموزش دانشجویان	۰/۵۵۶	۲/۳۴۳	۰/۰۲۰	۶۳/۰۲
۲۷	شأن و منزلت نظامیان در جامعه	۰/۵۵۶	۲/۴۸۵	۰/۰۱۴	۶۳/۰۰
۲۸	برخورداری از سلامت کامل روانی و جسمانی اساتید	۰/۵۷۵	۲/۵۲۸	۰/۰۱۲	۶۲/۵۹
۲۹	انضباط فردی اساتید	۰/۵۸۴	۱/۹۸۸	۰/۰۴۸	۶۰/۱۱
۳۰	الگوسازی افراد علمی موفق در آجا	۰/۴۳۳	۲/۲۷۹	۰/۰۲۴	۵۸/۳۵
۳۱	حمایت سلسله‌مراتب فرماندهی از برنامه‌های علمی	۰/۴۴۳	۲/۴۸۵	۰/۰۱۴	۵۷/۵۱
۳۲	فشرده‌گی برنامه‌های درسی	۰/۴۳۳	۲/۳۹۶	۰/۰۳۲	۵۷/۵۰
۳۳	فشرده‌گی برنامه سین	۰/۳۰۳	۲/۲۹۴	۰/۰۲۳	۵۳/۳۸
۳۴	تعداد واحدهای فوق‌برنامه	۰/۳۰۱	۲/۰۱۸	۰/۰۴۵	۵۳/۱۳
۳۵	تعامل دانشگاه با مراکز تحقیقاتی و صنعتی در راستای بازدیدهای دانشجویان و اساتید	۰/۳۱۱	۲/۰۲۲	۰/۰۴۴	۵۲/۸۰
۳۶	نحوه برخورد کادر درمانگاه	۰/۳۳۰	۲/۰۱۸	۰/۰۴۵	۵۲/۷۲
۳۷	اجرای صحیح برنامه سین	۰/۲۹۳	۲/۵۰۵	۰/۰۱۳	۵۲/۴۱

از میان ۱۱۴ گزاره‌ای که از طریق تحلیل محتوای مصاحبه با خبرگان به‌عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه مورد مطالعه شناسایی شده بودند، تعداد ۹۶ گزاره بر اساس ضریب توافقی لاوشه (بالاتر از ۰/۲۹) از منظر دانشجویان دارای روایی محتوا تشخیص داده شد که از میان آن‌ها با توجه به آماره T جدول، تنها ۳۷ گزاره توسط دانشجویان مورد تأیید قرار گرفتند که عوامل مذکور با استفاده از آزمون فریدمن رتبه‌بندی گردید که نتایج آن در جدول (۳) آمده است. لازم به توضیح است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با درجه آزادی ۲۵۵ مقدار T جدول (دوطرفه) برابر با ۱،۹۶۹ و ۱،۹۶۹- است. این بدان معنی است که هرکدام از گزاره‌هایی که مقدار T محاسبه‌شده آن بزرگ‌تر از این مقدار باشد، به‌عنوان عامل تأثیرگذار پذیرفته می‌شود. البته با نگاه به مقدار سیگما محاسبه‌شده نیز می‌توان در خصوص پذیرش گزاره‌ها قضاوت کرد. بدین ترتیب که در سطح اطمینان ۹۵ درصد هرکدام از گزاره‌هایی

که مقدار سیگمای محاسبه‌شده آن کوچک‌تر از $0/05$ باشد را می‌توان به‌عنوان عامل تأثیرگذار مورد پذیرش قرار داد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه‌های افسری آجا صورت پذیرفته است. برای این منظور؛ پرسشنامه‌ای با ۱۱۴ گویه که از طریق تحلیل محتوای کیفی مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با جامعه خبرگی احصاء گردیده بود، تنظیم و بین جامعه نمونه (دانشجویان دانشگاه مورد مطالعه) توزیع گردید. پس از تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده از پرسشنامه، تعداد ۳۷ گزاره به‌عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی این دانشگاه معرفی گردیده است. در پایان نیز با استفاده از آزمون فریدمن، عوامل یادشده رتبه‌بندی شدند. بر اساس نتایج این پژوهش، از منظر دانشجویان، عواملی همچون: تغذیه مناسب (کیفیت و کمیت)؛ ویژگی شخصیتی فرماندهان تیپ دانشجویان؛ ایجاد خوش‌بینی به آینده شغلی؛ عدالت رفتاری فرماندهان و اساتید نسبت به دانشجویان؛ دسترسی به اینترنت در فضاهای آموزشی؛ میزان زمان مطالعه در برنامه سین؛ فضای فیزیکی کلاس‌ها؛ فضای خوابگاهی مناسب؛ به‌روزآمدن بودن سخت‌افزاری و نرم‌افزاری سایت‌های رایانه؛ زمان استراحت دانشجویان، از میان عوامل شناسایی‌شده به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره کارشناسی دانشگاه مورد مطالعه تأیید گردیدند.

با توجه به نتایج تحقیق، موارد مشروح ذیل به‌منظور ارتقای کیفیت آموزشی دوره کارشناسی دانشگاه‌های افسری آجا پیشنهاد می‌گردد:

- برخورداری دانشجویان از تغذیه مناسب (کیفیت و کمیت) در فضای مناسب (آراستگی سالن‌های غذاخوری) سبب ارتقای روحیه خدمتی و به‌تبع آن بهبود سطح فراگیری آنان می‌شود. پیشنهاد می‌گردد؛ دانشگاه‌های افسری ضمن بهسازی این سالن‌ها، با توجه به تورم سرسام‌آور اقلام خوراکی، در خصوص اصلاح و واقعی شدن مأخذ جیره غذایی دانشجویان پیگیری جدی از ستادهای ذی‌ربط به عمل آورند تا شاهد تقویت کمی و کیفی تغذیه دانشجویان باشیم؛
- با توجه به نقش کلیدی فرماندهان تیپ در تربیت و پرورش دانشجویان، فرایند جذب، به‌کارگیری و ارتقاء آنان می‌بایستی با استانداردها و معیارهای سخت‌گیرانه (همچون:

علاقه‌مندی به سازمان، پا به کار بودن، اجتماعی بودن، اخلاق‌مداری، دلسوزی و وجدان کاری، سخنور بودن، عدالت‌محور بودن، انضباط ظاهری و معنوی) انجام پذیرد و برای این منظور، شایسته است دستورالعمل‌ها و شاخص‌های مدونی تدوین و به اجرا گذاشته شود؛

■ به‌منظور فراهم آوردن شرایط لازم جهت شناخت بهتر سازمان و ایجاد جو خوش‌بینی به آینده شغلی در بین دانشجویان، از پیشکسوتان خوشنام و موفق آجا جهت برگزاری نشست‌های صمیمی با دانشجویان و تصویرسازی واقع‌بینانه از آجا دعوت به عمل آید؛

■ یکی از معضلات مشهود در کلاس‌های درسی، خواب‌آلودگی و بی‌حوصلگی دانشجویان (به‌ویژه دانشجویان سنوات پایین)، به سبب زمان غیر مکفی استراحت و فعالیت‌های بدنی زیاد است. این معضل؛ ضمن تأثیر نامطلوب در اشتیاق استادان به انتقال مفاهیم درسی، سطح فراگیری دانشجویان را به میزان زیادی تنزل می‌دهد. پیشنهاد می‌گردد؛ برنامه سین این دانشگاه‌ها مورد بازبینی اساسی قرار گرفته و برنامه‌های جانبی که دارای اهمیت کمتری هستند، حذف و به زمان استراحت دانشجویان افزوده گردد؛

■ یکی از ابزارهای بسیار کارآمد در فرایند آموزشی و پژوهشی دانشجویان، دسترسی آسان به اینترنت در فضاهای آموزشی است. از سویی در دانشگاه‌های افسری به‌دلیل رعایت مسائل امنیتی، این امکان چندان به‌سادگی میسر نیست. این دانشگاه‌ها با توسعه زیرساخت‌های فوایی (تجهیز نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سایت‌های رایانه، افزایش رایانه‌های متصل به شبکه وب، فیبر نوری، اینترنت پرسرعت و ...) و با همکاری حفاظت اطلاعات می‌بایستی راه‌حل امنی برای رفع این مشکل پیدا نموده تا همانند سایر دانشگاه‌های کشور بتواند از این امکان بهره‌برداری بهینه نماید. گفتنی است؛ در این زمینه دانشگاه عالی دفاع ملی می‌تواند به‌عنوان الگوی کارآمد مدنظر قرار گیرد؛

■ با توجه به فشردگی بالای فعالیت‌های روزانه این دانشگاه‌ها، متأسفانه دانشجویان از زمان مکفی برای مطالعه برخوردار نیستند. پیشنهاد می‌گردد؛ ساعتی مناسب جهت مطالعه در برنامه روزانه دانشجویان لحاظ شود و فرماندهان نظارت کافی بر اجرای درست آن به عمل آورند؛

■ با توجه به تأثیر مثبت فضای آموزشی و همچنین استفاده از تجهیزات کمک‌آموزشی (رایانه، ویدئو پروژکتور و پرده هوشمند) در فرآیند یادگیری دانشجویان، پیشنهاد می‌گردد؛ ضمن خوشایند سازی فضای فیزیکی کلاس‌ها (روشنایی، تهویه، میز، صندلی، ظرفیت مناسب و ...) کلاس‌های آموزشی به تجهیزات کمک‌آموزشی نیز مجهز گردیده و استادان به استفاده بهینه از آن‌ها ترغیب گردند؛

- برخورداری دانشجویان از فضای خوابگاهی مناسب، سبب افزایش روحیه خدمتی آنان گردیده و این امر می‌تواند تأثیر مثبتی در نگهداشت دانشجویان و همچنین ارتقای کیفیت آموزشی آنان داشته باشد. پیشنهاد می‌گردد؛ دانشگاه‌های افسری بازسازی و نوسازی خوابگاه‌های دانشجویی را در دستور کار خود قرار داده و نسبت به خوشایندسازی فضاهای خوابگاهی و برقراری امکانات بهداشتی و رفاهی از قبیل؛ روشنایی، تهویه، تجهیزات گرمایشی و سرمایشی، تخت و تشک، کمد و تجهیزات انفرادی، سرویس بهداشتی، حمام، رختشویی، سالن خشک‌کن، سالن مطالعه و سالن تلویزیون (مجزا از مکان‌های استراحت) مناسب اقدام نمایند؛
- پیشنهاد می‌گردد؛ آموزش‌های مبتنی بر رایانه (CBT)، در دانشگاه‌های افسری توسعه‌یافته و نسب به روزآمد نمودن سخت‌افزاری و نرم‌افزاری سامانه‌های موجود و همچنین سایت‌های رایانه‌ای اقدام مقتضی به عمل آورند؛
- رفتارهای تبعیض‌آمیز فرماندهان و اساتید با دانشجویان، سبب القای جو ناعدالتی در بین آنان شده و تأثیرات نامطلوبی بر روحیه خدمتی و آموزشی آنان می‌گذارد. لذا؛ قانون‌مندی و رعایت انصاف در رفتار با دانشجویان همواره می‌بایستی از سوی فرماندهان تیپ دانشجویان و دانشکده‌ها به مجموعه تحت مدیریت گوشزد شود؛
- دانشگاه‌های افسری می‌بایستی پیش از آزمون‌های پایان نیمسال تحصیلی برای دانشجویان فرصت مطالعاتی لحاظ نمایند و به اجرای درست و بی‌کم و کاست آن مقید باشند؛
- فشردگی برنامه‌های آزمون و زمان‌بندی نامناسب آن یکی از آسیب‌های جدی برنامه آموزشی دانشگاه‌های افسری محسوب می‌گردد. پیشنهاد می‌گردد؛ برنامه آزمون‌های پایان نیمسال این دانشگاه‌ها ترجیحاً با مشورت و نظر دانشکده‌ها تنظیم گردیده و به جد از اجرای برنامه‌های جانبی در بازه زمانی آزمون‌ها پرهیز به عمل آید؛
- با توجه به تأثیرگذاری بسیار زیاد استفاده از شبیه‌سازها، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها در فرآیند یادگیری دانشجویان، پیشنهاد می‌گردد؛ دانشگاه‌های افسری آجا نسبت به راه‌اندازی شبیه‌سازهای جدید و روزآمد کردن تجهیزات موجود اقدام نموده و از شبیه‌سازها، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های موجود نیز در فرآیند آموزش بهره‌برداری بهینه به عمل آورند.
- در ترفیعات سالانه دانشجویان، سطح علمی کمافی‌السابق با دقت لحاظ گردد و مشوق‌های قابل توجه ترفیعاتی (مثلاً اعطای درجه تشویقی دانشجویی) برای دانشجویان برتر علمی در نظر گرفته شود؛

- برابر سیاست‌های آموزشی موجود، تشویق دانشجویان برتر علمی هم‌اکنون به‌طور مستمر در حال اجرا است، لیکن به‌منظور تأثیرگذاری بیشتر، نیاز به اصلاح روش‌ها و رجوع به شیوه نوآورانه و همچنین جلوگیری از تأخیر در اعمال این تشویق‌ها کاملاً ضروری به نظر می‌رسد؛
- در حال حاضر؛ تشویق دانش‌آموختگان برتر و دانشجویان ممتاز به‌صورت روتین در حال اجرا است، لیکن تشویق دانشجویانی که در هر نیمسال دارای پیشرفت تحصیلی بوده‌اند، می‌تواند در ارتقاء سطح علمی دانشجویان مؤثر باشد؛
- توجه (در زمان گزینش داوطلبان) واقع‌بینانه و به دور از هرگونه پنهان‌کاری در خصوص آینده شغلی دانش‌آموختگان، با بیان جذابیت‌ها و مخاطرات کار در دریا و اولویت به جذب دانشجویانی که به کار در دریا علاقه‌مندی بیشتری دارند؛
- توصیه‌های مکرر سلسله‌مراتب فرماندهی دانشگاه به فرماندهان تیپ دانشجویان در خصوص داشتن دغدغه آموزشی و درک عمیق اهمیت نقش آموزش‌های علمی در کنار آموزش‌های نظامی در شکل‌گیری شخصیت نظامی دانشجویان؛
- طرح‌های پایش سلامت (جسمانی و روانی) در خصوص اساتید از جنبه تشریفاتی خارج و با دقت و وسواس خاص همه‌ساله انجام پذیرد؛
- اساتید به رعایت انضباط فردی توصیه و تشویق شوند و کنترل ناملموس انضباطی آنان توسط فرماندهان دانشکده‌ها و ناظران آموزشی صورت پذیرفته و در صورت عدم رعایت مسائل انضباطی به خاطیان تذکر داده شود؛
- سلسله‌مراتب فرماندهی به برنامه‌های علمی دانشجویان توجه ویژه نموده و امر آموزش را به شکل واقعی و به‌دور از هرگونه شعارزدگی در رأس امور قرار دهند؛
- با توجه به ابلاغ‌های گاه و بیگاه ستادهای بالاتر در خصوص گنجانیدن برخی از آموزش‌ها در برنامه‌های درسی دانشجویان، شاهد فشردگی بسیار زیاد برنامه‌های آموزشی دانشگاه هستیم که این موضوع تأثیرات سوئی در برنامه‌ریزی آموزشی این دانشگاه داشته است. پیشنهاد می‌گردد؛ دانشگاه‌های افسری آجا در اقدامی هماهنگ در نشست‌های مشترک با معاونت تربیت و آموزش آجا نسبت به پالایش دروس نظامی و فوق‌برنامه اقدام نمایند؛
- یکی از ویژگی‌های دانشگاه‌های افسری، بسته بودن محیط آموزشی این دانشگاه‌ها در مقایسه با سایر دانشگاه‌های کشور است. این محدودیت ممکن است، سبب ناآگاهی دانشجویان، اساتید و فرماندهان از توانمندی‌های خودی و همچنین غفلت از ظرفیت‌های موجود در سایر مراکز آموزشی، تحقیقاتی و صنعتی کشور شود. پیشنهاد می‌گردد؛ دانشگاه

با هدف آشنایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشترک، با مراکز علمی مرتبط با حوزه مأموریتی خود در قالب تفاهم‌نامه، تعامل آموزشی و تحقیقاتی برقرار نمایند.

قدردانی

از خبرگان توانمندی که در طول پژوهش، دانش خویش را سخاوتمندانه در اختیار محققان این پژوهش قرار دادند و استواری پژوهش حاضر بر مشارکت و دانش این بزرگواران قرار گرفته است بسیار سپاسگزاریم.

منابع

- آقامحمدی، داود. (۱۳۸۷). *تدوین راهبرد تربیتی-آموزشی دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران*، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- خدیوی، اسدالله، سیدکلان، سیدمحمد. حسن‌پور، توفیق. احمدی، حسن. تره‌باری، حافظ. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش و تدریس در دانشگاه فرهنگیان- مطالعه موردی: پردیس‌های استان اردبیل، *فصلنامه آموزش و ارزشیابی*، شماره ۴۲، صص ۱۸۵-۱۶۱.
- حقیقت‌منش، جعفر. حاجی‌پور، ابراهیم. آتشی، سیدحسین. میراکبری، سیدروح‌اله. (۱۳۹۳). بررسی تربیت نظامی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) از دیدگاه فرماندهان، *فصلنامه علوم و فناوری نظامی*، سال دهم، شماره ۲۷، صص ۶۶-۴۹.
- خیراندیش، مهدی. زراعتی، محسن. زکی‌پور، مهدی. (۱۳۹۶). الگوی شایستگی‌های مدرس‌ی دانشگاه‌های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه آموزش علوم دریایی*، شماره ۱۰، صص ۱۰۴-۸۸.
- زمانی، اصغر. (۱۳۹۶). شناسایی، تحلیل و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش در آموزش عالی، *فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی*، سال ششم، شماره ۱۱، صص ۳۵-۲۳.
- رشیدزاده، فتح‌الله. مرادیان، محسن. (۱۳۹۱). قوت‌ها و چالش‌های نظام آموزشی دانشگاه‌های افسری آجا، *فصلنامه مدیریت نظامی*، سال دوازدهم، شماره ۴۶، صص ۶۸-۳۵.

- سپهوند، رضا. موسوی، سیدنجم‌الدین. کولیوند، حسن. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر توسعه آموزش های پژوهش محور در دانشگاه‌های افسری آجا (مورد مطالعه: دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء^(ص)). *فصلنامه علمی آموزش علوم دریایی*، دوره هفتم، شماره ۲۲، صص ۹۱-۷۵.
- سمندری، لطف‌الله. (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت آموزش عالی و ارائه الگوی مناسب ارزشیابی کیفیت در دانشگاه فرهنگیان، *کنفرانس بین‌المللی نخبگان مدیریت*، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۷). *اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی*، تهران: نشر دوران، چاپ چهل و ششم.
- کیخا، احمد. عبداللهی، حسین. خورسندی طاسکوه، علی. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت بخشی آموزش از دیدگاه متخصصان آموزش عالی و دانشجویان دکتری، *فصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی*، دوره ۱۲، شماره ۱، پیاپی ۲۲، صص ۱۸۲-۱۵۱.
- فلاح، محمد. رشادت‌جو، حمیده. قورچیان، نادرقلی. (۱۳۹۷). ابعاد و مؤلفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی (مورد مطالعه: یک سازمان نظامی)، *فصلنامه مدیریت نظامی*، دوره هیجدهم، شماره ۷۲، صص ۱۰۹-۸۶.
- فتحی واجارگاه، کوروش؛ دیباواجاری، طلعت. (۱۳۹۵). *ارزشیابی اثربخشی دوره‌های آموزشی*، تهران: انتشارات آبیژ، چاپ سوم.
- فتح‌آبادی، جلیل؛ محمدی‌آریا، علی‌رضا؛ کاکائی، یزدان؛ نوذری، محمد. (۱۳۹۰). ارزشیابی جامع دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان بر اساس الگوی سیپ از دیدگاه کارکنان آموزشی، *مجله علمی دانشکده پرستاری و مامایی بویه گرگان*، دوره هشتم، شماره ۲، صص ۶۸-۵۸.
- لطفی‌پور، پیمان. قورچیان، نادرقلی. آراسته، حمیدرضا. سیاری، حبیب‌الله. (۱۳۹۸). ارائه مدلی برای ارزیابی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی^(ره)، *فصلنامه آموزش علوم دریایی*، شماره ۱۶، صص ۳۱-۱۲.
- هداوند، سعید؛ رحیمی، رضا؛ دارابی، مهدی. (۱۳۹۳). اعتباریابی الگوی ارزشیابی سیپ در عملکرد مراکز آموزشی؛ مطالعه موردی: شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران، *فصلنامه پژوهش‌های رهبری و مدیریت آموزشی*، سال اول، شماره ۱، صص ۱۳۵-۱۱۹.
- محمدی، رضا. اسحاقی، فاخته. (۱۳۹۸). تأکید بر ارزیابی و اعتبارسنجی کیفیت در نظام آموزش عالی ایران در راستای اسناد بالادستی (اقدامات، چالش‌ها و راهبردها)، *فصلنامه رهیافت*، شماره ۷۳، صص ۲۶-۱۳.

- معمورحور، جمال. دهقانی، مرضیه. علی‌پور، عادل. شعبانی‌فرد، مجید. (۱۳۹۷). فراتحلیل عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان در ایران، *فصلنامه پژوهش و یادگیری*، دوره پانزدهم، شماره ۲، پیاپی ۲۸، صص ۱۷-۲۶.
- منصوری، احسان. فضلی، لیلا. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل رویکردهای ارزیابی کیفیت عملکرد مؤسسات آموزش عالی، *فصلنامه تحقیقات مدیریت نوین خاتم*، دوره یکم، شماره ۳، صص ۵-۶۰.
- موحدی، رضا. شیرخانی، مریم. طالبی، بهاره. (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش از دیدگاه دانشجویان - مطالعه موردی: دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا، *فصلنامه نامه آموزش عالی*، سال ۱۰، شماره ۳۷، صص ۷۹-۱۱۰.
- نریمانی، محمدرضا. (۱۳۹۵)، *ارزشیابی آموزشی و مراحل انجام آن*، انتشارات: مرکز کشوری مدیریت سلامت.
- نصری، فرامرز. (۱۳۹۸) ارائه الگوی مطلوب ارزیابی کیفیت نظام آموزشی افسری نیروی دریایی راهبردی آجا، *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، دوره سوم، شماره ۹، صص ۲۰۰-۱۶۳.
- یعقوبی، مریم. سلیمی، محمد. (۱۳۹۷). تعیین عوامل مؤثر بر ارزشیابی آموزشی اساتید یک دانشگاه علوم پزشکی نظامی در شهر تهران، *فصلنامه مجله طب نظامی*، دوره بیستم، شماره ۱، صص ۷۳-۸۲.
- Olmos- Gomez, Maria del Carmen; Suarez, Monica Luque; Ferrara, Concetta; Olmedo- Moreno, Eva Maria. (2020). Quality of Higher Education through the Pursuit of Satisfaction with a Focus on Sustainability, *Sustainability*, 12, 2366, doi:10.3390/su12062366.
- Madani, Rehaf A. (2019). *Analysis of Educational Quality, a Goal of Education for All Policy*, Higher Education Studies; Vol. 9, No. 1.
- Santos, Lucio Agostinho Barreiros dos; Loureiro, Nuno Alberto Rodrigues Santos; Lima, Joaquim Manuel Martins do Vale; Silveira, Jose Augusto de Sousa; Grilo, Rui Jose da Silva. (2019). Military higher education teaching and learning methodologies: An approach to the introduction of technologies in the classroom, *Security and Defence Quarterly*, Volume 24 Number 2.
- Legese, Habtamu. (2018). Factors Affecting the Academic Performance of Undergraduate Students': The Case of Raya University, Maichew, Ethiopia, *Journal of Education and Practice*, Vol.9, No.31.
- Fajar1, Shaheen; Hussain, M.; Sarwar1, Hajra; Afzall, M.; Gilani, Syed Amir. (2019), Factors Affecting Academic Performance of Undergraduate Nursing Students, *J. Soc. Sc. Manage.* Vol. 6, Issue-1: 7-16. DOI: 10.3126/ijssm.v6i1.22563.

- Thayamathy, P. J. N; Elango, P; Karunarathna, K. A. N. K. (2018). Factors Affecting Academic Performances of Undergraduates: A Case Study with Third Year Science Undergraduate of Eastern University, *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, ISSN: 2456-981X.
- van Zyl, Gerhard; Bezuidenhout, Johan; Adefuye, Anthonio. (2020), Performance in Anatomical Sciences at a South African University: Students' Perspectives, *Journal Africa Education Review*, Volume 17, Issue 3.
- Worthen, B. R and sanders, J. K. (1987). Educational evaluation alternative approaches and practical guidelines. New York: Longman press.